

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 171

HZ. MUHAMMED **ve** **GENÇLİK**

(Kutlu Doğum Haftası : 1992)

ANKARA 1995

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Mesrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 • Kızılay/ANKARA
Tel: (312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75
Telex: 43 433 tdvk tr. • Fax: (312) 417 00 09

Yayın No : 171
Sempozyumlar ve Paneller Serisi - 5

ISBN 975-389-178-4
95.06.Y.0005.171

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin
Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde
hazırlanmıştır.

**ÖĞRETMEN OLARAK HZ. MUHAMMED
YA DA DİN EĞİTİMİ-ÖĞRETİMİNDE
HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ MESELESİ**

Dr. Cemal TOSUN

Yüce Allah, halifesi olarak yaratıp⁽¹⁾, öz ifadeyle "kulluk" görevini yüklediği⁽²⁾ insanogluna, bu görevi hakkıyla yerine getirebilmesi için çeşitli zamanlarda ilâhî mesajlarını iletecek elçiler göndermiştir. Bu elçilerden ilki, aynı zamanda ilk insan olarak yaratılan Hz. Adem'dir. Sonuncusu ise İslâm dinini tebliğ ile görevlendirilen Hz. Muhammed (S.A.V.)'dir. O'ndan sonra bir peygamberin gelmesi söz konusu değildir. Esasen bütün peygamberler, Yüce Allah'ın insanlara, doğru yolu bulabilmeleri için, yine insanlar arasından seçip görevlendirdiği elçilerdir. Dolayısıyla, bütün peygamberlerin getirdikleri ilâhî mesajlar öz itibarıyla aynıdır ve birbirinin tamamlayıcısıdır. Özet olarak ifade edecek olursak, Yüce Allah insanlara olan vahyini Hz. Adem (A.S.)'dan başlayarak Hz. Muhammed'e kadar uzanan peygamberler zinciri ile tamamlamıştır. Din örgüsü Hz. Muhammed'e gelen vahiyler ile tamamlanmış ve adına "İslâm" denilmiştir.⁽³⁾

Her peygamber Allah'ın kendisine verdiği mesajların ilk öğreticisidir. Hz. Adem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve -Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun- diğerleri bu öğreticilik vasfını haizdir. İnsanlar, daha doğrusu inananlar, kendilerine tebliğde bulunan Allah elçilerinin öğrettiklerini, uyguladıklarını ve bunları yaparken takip ettikleri usulleri din öğretileri için en güzel örnekler olarak almışlardır. Bunun canlı misalini, Hz. Muhammed'i ve onun aracılığıyla gönderilen en son ve mükemmel din "İslâm"ı kabul etmeyip, Hz. Musa'nın ve Hz. İsa'nın öğretilerinin mensubu olan Yahudilerde ve Hıristiyanlarda görmekteyiz.

Müslümanlar için ise din eğitimi ve öğretiminde en güzel örnek şüphesiz Hz. Muhammed (S.A.V.)'dir. Teoride, başta din eğitimi-öğretimi ile uğraşanlar olmak üzere, bütün müslümanların kabul ettiği bu prensip, uygulama açısından çeşitli yönleri ile irdelenmeye değerdir. Biz burada

(1) Bakara, 30; En'âm, 165.

(2) Zâriyât, 56.

(3) Mâide ,3.

çok fazla ayrıntıya girmeden, bu konunun iki yönünü ele almaya çalışacağız: Bunlardan birincisi, bir öğretmen olarak, yani İslâm dininin ilk öğreticisi olarak Hz. Muhammed'in sahip olduğu önemli bazı özellikler; ikincisi ise, günümüz din eğitimi-öğretiminde Hz. Muhammed'in örnekliği meselesidir. Daha açık ifadeyle esas problemimiz örnek alınması gereken din öğretici olarak Hz. Muhammed'in özelliklerini "bilmek" ve bildiklerimizi "uygulama" alanına geçirmektir. Bu arada, öğretime konu olan şeyin tanınması için, onun getirdiği temel öğretiye de değinilecektir. Amacımız, Hz. Peygamberin dinin öğrenilmesi, öğretilmesi ve uygulanması hususlarında sahip olduğu güzel hasletleri ve örneklikleri bir kez daha zihinlerde canlandırıp, bir müslüman olarak din eğitimi ve öğretiminde kendi durumumuzu, o örnek hasletler çerçevesinde düşünmek ve düşündürmektir.

1- Din Öğreticisi Olarak Hz. Muhammed'in Bazı Özellikleri

a- Allah Tarafından Yetiştirilip Görevlendirilmiş Olması

Hz. Muhammed'in bir öğretici, bir öğretmen olarak en önemli özelliği dini, yani İslâm'ı öğretmek üzere Allah tarafından seçilip yetiştirilmiş ve bununla görevlendirilmiş olmasıdır. Onun hayatına kısaca bir göz atacak olursak, doğumundan itibaren Allah tarafından eğitildiğini kolaylıkla anlayabiliriz. Şöyle ki:

Baba yetimi olarak dünyaya gelen ve henüz altı yaşlarında annesini, sekiz yaşlarında kendisine bakmakta olan dedesini kaybeden Hz. Muhammed'in, eğitimcilere göre insan karakterinin ve kişiliğinin oluşumunda ilk ve en önemli basamak olan bu yaşları, kendisini eğitip yetiştirecek en yakın kişilerden yoksun olarak geçirdiğini görürüz. Yine, onun yaşadığı çevreye baktığımızda, bu çevrenin, Hz. Muhammed'in sahip olduğu kişilik ve karakterden daha çok Ebu Cehil, Ebu Leheb karakterinde insanların yetişmesine elverişli olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. Çünkü, o devirde Mekke'de putları Allah'a eş koşmayanların, haksızlık ve ahlâksızlıkta aşırı gitmeyenlerin, yetimin malını haksız yere yemeyenlerin sayıları yok denecek kadar azdı. Başta Kur'an olmak üzere, o dönem hakkında bilgi veren eserler Mekke toplumunun işaret etmeye çalıştığımız ve benzeri pekçok yönlerden bir çöküntü içinde olduğunu bildirmektedir.

İşte böyle bir ortamda, kırk yaşlarına kadar Allah'tan zahiren hiçbir şey almamış olan inci gibi bir karakter ve kişilik sahibi Hz. Muhammed yetişmiştir. Bu yetişmede Yüce Allah'ın etki ve katkısının olduğunu dü-

şünmek zorunlu görünmektedir. Nitekim, Duha Suresi'nin 6. ayetinde geçen "O. seni bir yetim olarak bulup barındırmadı mı?" ifadesi bu etki ve katkıya işaret etmektedir.

Yüce Allah Hz. Muhammed'i kırk yaşından itibaren de vahiy yoluyla terbiye etmeye devam etmiş ve kendisine, terbiye edildiği şekilde diğer insanları da yetiştirme görevini vermiştir. Şu ayetler onun insanları eğitmekle görevlendirildiği konusunda bize önemli bilgiler vermektedir:

"Nitekim, nimetimin tamamlanması meyarında, sizden birini size elçi olarak gönderdik. Size ayetlerimizi okuyor, sizi şirk ve günahlardan temizliyor, size Kur'an'ı ve helâl ile haramı öğretiyor; size bilmediğiniz dinî hükümleri bildiriyor. O halde siz, bana itaat ve ibadet ederek beni anın ki, ben de sizi mağfiretle anayım." (Bakara, 151-152)

"Allah mü'minler üzerinde bol bol ihsanda bulundu. Çünkü onlara, kendi cinslerinden bir peygamber gönderdi ki, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyor, onları fena huy ve inançlardan temizliyor, onlara Kur'an ve sünneti öğretiyor. Halbuki bundan önce açık bir sapıklık içindeydiler." (Âl-i İmran, 164).

"Çoğu okuma yazma bilmeyen Araplar için soylarından bir peygamber gönderen O'dur. Üzerlerine O'nun ayetlerini okuyor, onları temizliyor. Kendilerine Kur'an'ı ve dinî hükümleri öğretiyor. Halbuki bundan önce açık bir sapıklık içindeydiler." (Cum'a, 2).

Ayetlerden açıkça anlaşıldığına göre Hz. Muhammed, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, açık bir sapıklık içinde olan insanlara Kur'an'ı ve Kur'an'ın getirdiği dinî prensip ve uygulamaları öğretmesi, bu yolla onları sapıklıktan kurtarıp temizlemesi ve aydınlığa ulaşmalarına vesile olması için görevlendirilmiştir. Böylece o, seçilmiş bir insan olarak, İslâm'ın ilk öğretmeni olma vasfını kazanmıştır. Bu vasf kendisine Allah tarafından kazandırılmıştır. Bunun için o, bütün yönleri ile mükemmel bir insan, mükemmel bir öğretmendir. Kendisi de: "Ben ancak bir muallim olarak gönderildim"⁽⁴⁾ diyerek bize bu konudaki en doyurucu delillerden birini sunmuştur.

b- Sabırlı Oluşu

Hz. Muhammed'in bir öğretmen olarak, bizlere örnek olacak ve gerçekten de ihtiyacımızın olduğunu düşündüğüm bir diğer önemli özelliği Sabırlı oluşudur. Hz. Peygambere verilen kolay bir görev değildi. Müz-

(4) İbn Mâce, Mukaddime, 17.

zemmil suresinin 5. ayetinde bu zorluk şöyle ifade edilmiştir:

“Şüphesiz biz sana, taşınması ağır bir görev yükleyeceğiz”.

Ona yüklenen görev gerçekten de zordu. Çünkü, insanları yıllarca inandıkları, kendilerine kutsal olan değerlerden vazgeçirmek kolay bir iş değildir. İnsanın inandığı değerleri bırakıp yeni değerleri benimsemesi onun kendisini, geçmişini, kültürünü inkâr etmesi anlamına gelir. Onun içindir ki, Hz. Muhammed doğru sözlü ve emin olarak bilinmesine ve ahlâkça toplumunda seçkin bir yere sahip olmasına rağmen öyle kolay kabul görmemiştir. (Meselâ, Safa tepesine çıktığında: “Size şu dağın arkasında düşman ordusu var desem bana inanır mısınız?” diye sorduğu soruya, elbette inanırız, çünkü biz senin yalan söylediğini hiç duymadık diyenler, bu sözlerin hemen akabinde söylediği, putlara tapmanın şirk olduğu, Bir Allah’a inanmanın gerektiği ve kendisinin bunu anlatmak için görevlendirildiği mealindeki uyarılarına hiç itibar etmemişler ve hatta çok kızmışlardı. Bunu yapan aynı topluluktaki, zaman ve mekân da aynıydı. İşte bu tepkinin arkasında, kutsal bilinen değerlerin değiştirilmesinin zorluğunu aramak gerekir.)

Bundan sonra da gerek Hz. Peygamber ve gerekse kendisinin getirdiklerine inanmış olan bir avuç müslüman Mekke toplumunda kabul görmemiştir. Zamanın en zalim uygulamaları ile karşı karşıya bırakılmışlardır. Ancak sabırlarından hiçbir şey kaybetmemişler, davalarından ödün vermemişlerdir. Hz. Peygamber'in karşılaştığı bazı olaylar sebebiyle üzüntüye ve belki de ümitsizliğe düştüğü zamanlar da vardır. Ancak, bu gibi anlarda Rabbi onun yardımına koşmuş, desteklemiş ve teselli etmiştir. Bir nevi onu terbiyeye devam etmiştir. Şu ayetler bu konuyu çok güzel dile getirmektedir:

“Kur’an’ı sana sıkıntıya düşesin diye göndermedik”. (Tâ-Hâ, 2)

“Bu söze inanmayanların ardından üzümlere neredeyse kendini mahvedecektin”. (Kehf, 6)

Hz. Peygamber dini öğretirken sadece baskılara değil, aynı zamanda kendisine getirilen cazip tekliflere de sabırla karşı koymuştur:

“Onlar senden uzlaşmanı arzu ederler ve böylece kendilerinin de uzlaşacaklarını söylerler”. (Kalem, 9)

“Seni, sana vahyettiğimizden ayırıp, başka bir şeyi bize karşı uydurman için uğraşırlar. O zaman seni dost edinirler. Seni pekiştirmemiş olsaydık, az daha onlara meyledecektin.” (İsra, 73-74)

Peygamberimize teklif edilenler arasında dönüşümlü ibadet de vardır, Mekkeli müşriklerin bu teklifine göre bir yıl hep birlikte Allah'a, bir yıl da hep birlikte putlara tapılacaktır. Mekkeli müşriklerin inançlarındaki ciddiyetsizliklerini ve aynı zamanda İslâm karşısında düştükleri aczi gösteren bu teklif, Peygamberimiz tarafından kabul edilmemiştir. Üstelik, o zamana kadar sadece müşrik olarak nitelenen Mekkeli putpe-restler, bu tekliflerinden dolayı kâfir olarak nitelenmeye başlamışlardır. Hepinizin bildiği Kâfirun Suresi bu gelişmeler üzerine indirilmiştir.

Hız. Peygamber kendisine yapılan bütün tehdit ve teklifleri sadece ve sadece kendisine verilen dinî prensiplere aykırı oldukları için kabul etmemiş, zor olanı tercih ederek dinî öğretmeye sabırla devam etmiştir. Onun sabrı hiçbir zaman öfkeye dönüşmemiş, aksine sevgi ve hoşgörüle birlikte olmuştur.

c- İnsanlara Sevgi ve Hoşgörü İle Muamele Edışı

İnsanlara sevgi ile yaklaşmak ve hoşgörülü davranmak eğitim-öğretim de başarıya ulaşabilmek için temel şartlardan birisidir. Hız. Muhammed bu temel şartı her zaman deruhte etmiş, bir öğretici olarak, kendisine gösterilen her türlü sert tepki ve hoşgürsüzlüğe rağmen, bütün herkese sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmıştır. Kendisine eziyet edenlere bile kati surette lânette bulunmamış, aksine onların hidayeti için dua etmiştir. Taifte kendisini taşıyanlara karşı tavrı bu olduğu gibi, mescidin bir köşesine küçük su döken bedevîye karşı tavrı da bu olmuştur. O bu konudaki prensibini şöyle açıklamıştır:

"Ben lânetçi olarak gönderilmedim. Ben ancak ve ancak rahmet olarak gönderildim".⁽⁵⁾ Enbiyâ Suresi'nin 107. ayetinde geçen *"Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"* ifadesi aynı hususu vurgulamaktadır.

Onun insanlara olan sevgisi Tevbe Suresi'nin 128. ayetinde şöyle anlatılmıştır:

"Size içinizden bir peygamber geldi ki, zahmet çekmeniz onu incitir ve onu üzer, size çok düşkündür, müslümanlara çok merhametlidir. Onlara hayır diler."

İşte bu insan sevgisi ve insanlara hep sevgi, merhamet ve hoşgörü ile yaklaşması, onun bir din öğreticisi olarak başarıya ulaşmasında önemli katkılar sağlamıştır. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de onun bu

(5) Müslim, Bir, 87.

özelliklerini övmekte ve aksi olsaydı başarılı olmayacağını vurgulamaktadır:

“Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılıp gitmişlerdi bile” (Al-i İmran, 159).

“Ey Muhammed! Allah'ın yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel şekilde tartış”. (Nahl, 125).

Bu ayetlerde Allah, elçisi Muhammed'e bir din öğreticisi olarak nasıl davranması gerektiğini açıklamıştır. Diğer yandan da bu öğütlere en güzel şekilde uyduğu için övgüye layık görülmüştür. O bir eğitici olarak insanlarla olan ilişkilerinin prensiplerini şu hadisinde çok açık bir şekilde ifade etmektedir:

“Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı olarak değil, aksine muallim ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.”⁽⁶⁾

O, bizlerden de aynı şekilde davranmamızı istemektedir. *“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz”* hadisinden anlamamız gereken bu olmalıdır.

d- Üstün Ahlâklı Oluşu

Hz. Muhammed'in ilâhî vahye muhatab olmadan önce ve sonra sahip olduğu en önemli özelliklerinden birisi de, toplumu içinde ahlâken seçkin bir yere sahip olmasıdır. Onun ahlâkı kendi hayatının ötesinde bütün insanlara örnek olacak bir ahlâktır ki, Kur'an'da ona *“Sen gerçekten çok üstün bir ahlâk üzeresin”*⁽⁷⁾ denilmiştir. Bu özelliği ona, yapmakta olduğu görevde, yani insanları dinî yönden eğitmede önemli katkılar sağlamıştır. O, düşündüğü gibi söyleyen, söylediği gibi yapan, hakkı tanıyıp hakça davranan, ahlâken seçkin, emin, güvenilir olması ve toplumunda böyle tanınması sebebiyle bir önderlik ve liderlik vasfı kazanmıştır. Özetle vereceğimiz ve çoğunlukça bilinen şu olay bunun en güzel delilidir:

Hasara uğramış olan Kâbe'nin tamiri sırasında Hacerü'l-Esved'in yerine konulması hususu kabileler arasında tartışmaya yol açmıştır. Her kabile bu şerefin kendilerine ait olmasını istemektedir. Olay neredeyse kanlı bir kavga boyutu kazanacağı bir sırada yanlarına gelen ilk kimse'nin aralarında hakem olmasını kararlaştırırlar. O esnada Hz. Muhammed Kâbe'ye gelmiş ve hakem olarak görevlendirilmiştir. Esasen onun

(6) Müslim, Talak, 29.

(7) Kalem, 4.

hakemliği, dürüst olarak bilindiği için bütün kabileleri memnun etmiştir. Hz. Muhammed olaya çok basit bir çözüm getirmiştir: Taş bir bezin (ridasının) üzerine konulur, her kableden bir kişi bezin uçlarından tutar ve taşı yerine kadar taşır...

Olađanüstü bir düşünceyi gerektirmeyen böyle bir çözümü, o kabile mensuplarına kabul ettirebilmek gerçekten önemlidir. Burada Hz. Peygamberin oynadığı rol, bu çözümü bulmanın ötesinde kabul ettirmesidir. Bu da, yukarıdan beri söz ettiğimiz seçkin ahlâkı, güvenilirliği ve bu özellikleri ile toplum içinde elde ettiği saygınlığa bağlı görünmektedir.

İşte Hz. Muhammed, güzel ahlâkı ile, bir öğretmen olarak hem daha inanılır ve güvenilir olmuş ve hem de Allah'ın bahşettiği güzel ahlâkını insanlara öğretme, örnek olma imkânını elde etmiştir. Böylece güzel ahlâklılığın insanları eğitip- öğretirken ne kadar etkili bir yardımcı olabileceğini göstermiştir.

e- İnsanlara Işık Tutması

Hz. Muhammed'in bir din öğretici olarak günümüz insanlarına ışık tutacak özelliklerini çoğaltmak mümkündür. Hatta onun bu özelliklerini ve uygulamalarını modern eğitim teorii ve uygulamaları ile karşılaştırdığımızda, bunların birbirleriyle uyuştuklarını görürüz.⁽⁸⁾ Meselâ o, insanlara güçlerinin ve akıllarının yettiğince hitabedilmesini ve sorumluluk yüklenilmesini istemiş ve kendisi de öyle yapmıştır. Yine kendisinden en iyi amelin hangisi olduğunu soranlara, durumlarına göre cevaplar vermiştir: Birine annene babana iyilik etmendir, diğerine beş vakit namazı vaktinde kılmandır, bir diğerine ise Allah yolunda cihad etmendir vb. diyebilmiştir. Bunları söylerken, bu amellerin birini diğerine tercih etmesi değil, soruyu soranın durumunu dikkate alması söz konusudur. Bununla ilgili ayrıntılı bilgiyi hadis kitaplarında ve özellikle de Kur'an'ı Kerim'de bulmak mümkündür. Çünkü onun bu konudaki yönlendiricisi Kur'an-ı Kerim olmuştur.

Biz burada Hz. Muhammed'in bir öğretmen olarak özelliklerini bu kadarla bırakıp, kısaca onun öğretmek istediği temel hususlara değinmek ve daha sonra da buraya kadar üzerinde durduklarımız çerçevesinde kendi halimizi, tutum ve davranışlarımızı ele almak istiyoruz.

(8) Bu konuda bkz. Abdullah Özbek, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Selam Yay., Konya, Tarihsiz.

2- Hz. Muhammed'in Temel Öğretisi

Şüphesiz Hz. Muhammed'in öğretmek istediği, diğer bir ifade ile öğretmekle görevlendirildiği ve öğretmek zorunda olduğu şey Allah'ın kendisine öğrettikleri idi. Biz buna kısaca İslâm Dini diyebiliriz. Öğretilmesi gerekenin ve öğretilmeye çalışılanın odak noktasını da "lâ ilâhe illâllah Muhammedün Rasulullah" (Allah'dan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun elçisidir) şeklinde ifade edilen düstur oluşturmaktaydı. Diğer bütün emirler, yasaklar, öğütler vb. hep bu temel düstur üzerine bina edilmektedir.

Hz. Muhammed'in bu öğretiminin üç aşamada gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Birinci aşamada, o, bizzat Rabbinden ilâhî mesajları öğreniyordu. İkinci aşamada bu öğrendiklerini ulaşabildiklerine öğretiyordu. Üçüncü aşamada ise öğrenip de öğrettiklerini bizzat tatbik ediyor ve tatbik edilmesi için gayret sarfediyordu. Buradan hareketle diyebiliriz ki, onun öğrenip öğrettikleri Kur'an'daki bilgilerdir. O, kendisine yirmiüç sene boyunca tedrici olarak verilen ilâhî bilgileri, bilgi ve uygulama düzeylerinde öğrenip öğretmiştir. Gerektiğinde, bu bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi için açıklamalar yapmıştır. Sünnet dediğimiz Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinden oluşan ikinci İslâmî temel, onun bu öğretiminin ve yaşayışının sonucunda ortaya çıkmıştır.

Hz. Muhammed Kur'an'ın öğretilmesi hususunda çok titiz davranmıştır. Gelen ayetleri tek tek vahiy kâtiplerine yazdırmıştır. Kendisi ezberlemiştir ve ashabına da ezberletmiştir. Ancak, şunu hemen belirtmek gerekir ki, onların Kur'an'ı öğrenmeleri ve ezberlemeleri bizimkinden biraz farklıydı. Biz günümüzde çoğunlukla Kur'an'ı okumayı öğreniyoruz ve tamamını veya bazı sure ve ayetleri ezberliyoruz. Halbuki onlar anlıyorlardı, aralarında yorumlar yapıp tartışıyorlardı. Ana dillerinin Arapça olması ve Kur'an'ı en iyi anlayan kişi olarak Hz. Muhammed'in aralarında bulunması bu konudaki en önemli yardımcılıydı.

Bu noktada Hz. Peygamber'in Kur'an öğrenme konusundaki bir kaç hadisini zikretmekte yarar görmekteyim:

"Kur'an'ı öğrenen ve öğreten kişi en hayırlı kişidir."⁽⁹⁾

"İçinde Kur'an bilgisi olmayan kişi harab olmuş ev gibidir."⁽¹⁰⁾

"Kur'an okuyan mü'minin misali portakal gibidir, kokusu güzel, tadı da hoştur. Kur'an okumayan mü'minin misali de hurma gibidir, kokusu yoktur fakat tadı güzeldir."

(9) Buharî, Fedâilü'l-Kur'ân, 21.

(10) Tirmizî, Sevabü'l-Kur'ân, 18.

Kur'an okuyan münafığın misali fesleğen gibidir, kokusu güzeldir, fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münafığın misali de kokusu bulunmayan ve tadı da acı olan Ebu Cehil karpuzu gibidir."⁽¹¹⁾

Onun Kur'an okumaya bu kadar önem vermesinin sebebi şüphesiz, Kur'an'ın öğrenilmesi, anlaşılması ve ona göre amel edilmesi olmalıdır. Yine amaç, Kur'an bilgisi ile insanları eğitmek, onlara bir Allah fikrini ve inancını belleterek, onlarda bu doğrultuda davranış değişikliği meydana getirebilmektir. Bu davranış değişikliğinin amacı, İslâm ahlâkını, Peygamberin güzel ahlâkını toplumun bütün fertlerinde hakim kılmaktır. Sevgili Peygamberimizin: *"Ben güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim"*⁽¹²⁾ demesi bunun en güzel delildir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Hz. Peygamberin temel öğretisini; Kur'an'ın bütünlüğünde ifadesini bulan ve önce Bir Allah inancı ve daha sonra da bu inanca, kulluk ve sevgi-saygıya dayalı güzel ahlâk olarak formüle etmek mümkündür. Hareket noktası ise, ilâhî mesajların toplandığı Kur'an-ı Kerim'dir. Bunun içindir ki, Kur'an'ı anlama ve yorumlama noktasında hiçbir şey bize engel olmamalıdır. Onu anlamada en önemli yardımcımız Hz. Peygamberin sünnetidir.

3- Din Eğitimi-Öğretiminde Hz. Muhammed'in Örnek Şahsiyeti ve Bizim Durumumuz

Buraya kadar anlattıklarımız çoğumuzun hutbelerde, vaazlarda sık sık duyduğumuz, kitaplarda okuduğumuz bilgilerdi. Yani, esasen bunların bilgisi kısmen veya tamamen bizlerde vardı; bunları tekrar etmiş olduk. Ancak, kanaatime göre, bizim asıl problemimiz bilgi eksikliği yanında uygulama, bilineni yapma eksikliğidir. Yani, biz bunları biliyoruz veya en azından bilme imkânına, öğrenme imkânına sahibiz; ama yapabiliyor muyuz? "Neyi" yapabiliyor muyuz, yapılacak olan nedir? Şöyle açıklayalım:

Hz. Muhammed dinin ilk öğreticisiydi. Allah'dan aldıklarının ulaşılabildiklerine, Allah'ın izni olduğu kadarı ile öğretmişti. Kur'an ayetlerini öğreterek ve yazdırarak muhafaza ettirdi ve bize kadar gelmesini sağladı. Onun sünneti de ashabından başlayan bir silsile ile naklen çeşitli kitaplarda bize kadar ulaştırıldı. Şimdi artık o yoktur, fakat öğretmenliği, eğitimciliği devam etmektedir. Onun devam eden öğretmenliğinin gerçekleşmesi ise müslümanların onu örnek almasına bağlıdır. İşte yapılacak

(11) Buhari, Et'ime, 30; Fedailü'l-Kur'an, 17, 36.

(12) Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.

olan da budur. Biz müslümanlar, onu örnek alarak, İslâm'ı öğrenmeye ve öğretmeye devam etmek durumundayız. İş öğrenip öğretmekle de bitmiyor, öğrendiklerimizi yaşamalıyız. Yaparak öğrenmeli ve yaparak öğretmeliyiz. Atalarımızı: "Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp" demişler... Ya bilip de yapmayana ne demeliydiler? Yukarıda belirttiğimiz gibi Hz. Muhammed'in İslâm dininin ilk öğretmeni olduğunu, bir imam, bir önder olduğunu, bizim için en güzel örneğin o olduğunu herkes biliyor. Onun Allah tarafından yetiştirilip görevlendirildiğini, sabırla mücadele ettiğini, ahlâkından ve inancından hiç taviz vermediğini, insanlara daima sevgi ve hoşgörü ile muamele ettiğini bilmeyen sanırım yoktur. İşte örnek alınacak olanlar bunlar ve bunlar gibi nice güzel örnek özelliklerdir.

Ne yapmalı? Hâşâ, bundan sonra bir Peygamber de gelmeyecektir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki, Allah insanı yeryüzünde halife kılmıştır. Herkesi, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmakla görevlendirmiştir. Bizden güzel ahlâklı, insanları seven, sevgi ile muamele eden birer müslüman olmamızı istemiştir. Örnek olarak da Hz. Muhammed'i göstermiş ve Ahzab Suresi'nin 21. ayetinde: "*Allah'ı ve ahiret gününü isteyenler için Allah'ın elçisinde en güzel örnek vardır*" buyurmuştur. Öyleyse her müslüman, kendi gücü nisbetinde onu örnek almalı ve bunları yapmalı değil midir?

↳ Bugün bütün bunları yapabilmek, kanaatime göre, öncelikle Kur'an'ın ve sünnetin bir bütünlük içinde anlaşılmasına bağlıdır. Kur'an'ın öğrenilmesi derken sadece Arapça harflerle Kur'an okumayı kasetmiyorum. İnsanımız çok güzel bir dinî uygulama olan Kur'an okumayı öğrenme yanında, onun anlamını öğrenmeye özen göstermelidir. Yanlış yaparım diye endişelenerek, Kur'an'ı Türkçe anlamından okumayı denemeyenler bence hata ediyorlar. Çünkü, Kur'an sadece bazı kişilerin anlamaları için değil, bütün insanların anlaması için gönderilmiştir. Şu ayet bu konuda bir fikir vermektedir

"And olsun ki, biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık, fakat düşünen mi var?" (Kamer, 17, 22, 32, 40.)

Alman müslümana, Rus müslümana, Arnavut müslümana, Afrikalı müslümana Kur'an'ı anlasınlar diye Arapça öğretemezsiniz. Öyleyse, onların anlayabileceği Kur'an tercümeleleri yapmak ve anlamayı kolaylaştıracak yöntemler bulmak zorunluluğu vardır. Kur'an'ı mealinden okuyanlar da mutlaka bir şeyler anlayacaklardır. Hata yapmak, ancak ve ancak Kur'an'ın bütünlüğüne hakim olmadan, onun ruhunu kavrama-

dan. sadece bir kaç ayete dayanarak, bir şeyler öğrendim zannıyla hükümler vermeye çalışanlar için mümkündür, hatta kaçınılmazdır. Aynı hatalar sünnet konusunda da mümkündür. Nasıl ki Kur'an'ın bütünlüğü içinde düşünmeden ele alınan bir ayet veya ayetin bir bölümü yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebiliyorsa, hadislerde de aynı durum meydana gelebilir. Şöyleki, eğer bütünlük açısından yaklaşmazsak, hadis kitaplarının çeşitli bablarında birbirinden farklı peygamber imajları bulmamız mümkündür. Onu hadis kitaplarının zühd, cihad, ilim, namaz, oruç vb. bablarında başka başka şekillerde anlamak mümkündür. Ancak, bütünlük içinde ele alındığında bu "başka" oluşların özde değil, bizim anlayışımızda olduğu gün gibi açığa çıkacaktır.

Dini, esas kaynaklarından öğrenmeyerek çok şeyi din diye kabul eder duruma gelmişiz veya dinin özünden olmayan bazı hususları birinci sıraya yerleştirmişiz. Bu konuda yakın bir zamanda başımdan geçen bir olayı anlatmak istiyorum. İlk bakışta böyle bir olayı burada nakletmek bile çok uygunsuz görünmektedir. Ancak, olay üzerinde düşünüldüğünde toplumumuz, eğitimimiz ve özellikle de din hakkındaki tutum ve davranışlarımızın gözler önüne getirilip kritize edilmesi mümkündür. Olay şöyle: Köy kahvesinde bir kaç kişi biralarını yudumlıyor. Başka bir köşede sohbet edenler var. Biz de bu sohbe katılıyoruz. Bu arada ezan okunmaya başlıyor. Ezan devam ederken yeni gelenler oluyor ve selâm veriyorlar, selâmları alınıyor. Bir kısmı bize hoşgeldiniz diyor. O sırada içkilerini içenler ara vermişler, ezanın bitmesini bekliyorlar. Ezan bittikten sonra içlerinden birisi "hepinize aleyküm selâm" diyerek söze başladı. Aslında ezan okunurken konuşulmaz, selâm verilmez, misafire hoşgeldin denilmez, verilen selâm da, benim yaptığım gibi sonradan alınır dedi. Şöyle bir düşündüm adam haklı, ezan okunurken konuşmamak ve dinlemek gerekir... Gel gör ki, bu uyarıyı yapanın durumu daha da iyi değil. Birincisi, haram olan bir işi yapıyor ve bunu çok normalmiş gibi kabul edip, veya hiç nazarı dikkate almaksızın, ezan dinleme konusunda uyarılarda bulunuyor. İkincisi ise, bu uyarının ne kadar etkili olabileceği konusu...

İnsan yetiştirme konusunda da toplumumuzdan canlı örnekler bulmak mümkündür. Meselâ, insan karakterinin oluşumunda ailenin ve çevrenin ne kadar önemli olduğunu hepimiz biliriz. Fert ve toplumu konu alan bütün bilimler bunu böyle söyler. "Ağaç yaşken eğilir" atasözümüz de bu bilginin yerleşikliği gösterir. Ancak, çocuk yetiştirme anlayışımıza bir baktığımızda, bu bilginin etkilerine çoğu zaman rastlayamayız. İyi ahlaklı, saygılı, sövmeyen çocuklarımız olsun isteriz, ama

çocuklarımıza sövmeyi ilk biz öğretiriz, yakın çevremiz öğretir. Üstelik bazı çevrelerde, büyüklerin hoşuna gittiği için küçücük çocuklar sövmeye teşvik edilir. "Hele şu amcaya bir söv, sana para veririm" vb. sözleri ben çok duymuşumdur. Aynı çocuk büyüyünce sövdüğünde ise ahlâksız olur! Küçükken sövmesi için para verenler onu kınarlar, ahlâksızlıkla, saygısızlıkla suçlarlar. Sövmeye gibi nice alışkanlıklar vardır ki, küçükken benzeri dikkatsizlikler yüzünden kazanılır ve büyüyünce zor bırakılır. Biz de onları bunlardan korumak yerine göz yumarız, bazen de teşvik ederiz.

↳ Evdeki, okuldaki veya camideki din eğitiminde Hz. Peygamberin örnek alınması gerektiğini biliriz, anlatırız da kendimiz bir türlü yapamayız. Meselâ öğretmen okulda, baba evde, hoca camide çocukların din eğitiminden söz eder, peygamberimizden örnekler verir. Derki: Peygamberimiz çocukları çok severdi. Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin namaz kılarırken sırtına çıkarlardı da, onları üzmemek için secdesini uzatırdı... Ancak çocuklar sınıfta, camide veya evde hoşlarına gitmeyecek bir şey yapsalar, meselâ namaz kılarlarken önlerinden geçseler veya bir şey sormaya kalksalar, hiç de sevgiyle yaklaşmazlar, aksine cezalandırırlar.>)

Sonuç olarak demek istiyorum ki, bugün müslümanlar kendi kendilerine sormalıdır: Ben gerçekten Hz. Peygamberi örnek alıyor muyum? Kur'an'ı okuyup anlamaya çalışıyor muyum? Sünneti öğreniyor muyum? Öğrendiklerimle amel ediyor muyum? Benim müslümanlığım ahlâkıma, sabrıma, insan ilişkilerindeki sevgi ve hoşgörümüne ne kadar yansıyor? Bu konudaki bilgilerim ne kadar, bildiklerim ne kadarı ile davranışlarıma etki ediyor veya bildiklerimin ne kadarını uygulayabiliyorum?

Hz. Muhammed bütün insanları sevgi ve hoşgörü ile İslâma davet ettiği halde, yoksa ben, benim gibi düşünmeyenlere sabredemiyor muyum? Onları kolaylıkla lânetleyip müfsid, münafık, müşrik, kâfir ilân edebiliyor muyum? Yalanın, dolanın, hırsızlığın, içkinin, kumarın, adam öldürmenin, hak yemenin, zinanın vb. haram olduğunu bildiğim halde, yoksa ben bunları bazen unutuveriyor muyum? İşte bütün problem burada. Bilgiden çok amelsizlik. Çözüm Kur'an ve sünnetin bütünlüğüne yönelmede, en güzel örnek ve öğretmen ise Hz. Muhammed (S.A.V.). O da bizlere şu uyarıda bulunmuştur:

"Size, kendilerine sarıldığınız sürece asla sapıtmayacağınız iki şey bıraktım. Bunlar Allah'ın Kitabı ve Rasülü'nün sünnetidir".⁽¹³⁾

(13) İbn Mâce, Menasik, 84.